

ارتباط رشد معنوی و روابط بین فردی با مدیریت استرس در دانشجویان علوم پزشکی

چکیده

زمینه: ارتباط رشد معنوی و روابط بین فردی با سطح استرس دانشجویان در جوامع مختلف الگوهای مختلفی را نشان داده است. مطالعه حاضر با هدف تعیین نقش رشد معنوی و روابط بین فردی در مدیریت استرس دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایلام انجام شد.

روش‌ها: مطالعه از نوع مقطعی و جامعه پژوهش عبارتست از ۴۰۰ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی ایلام در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ با روش نمونه‌گیری تصادفی سهمیه‌ای (برحسب رشته تحصیلی) انجام گرفت. پرسشنامه استاندارد رفتارهای ارتقاء دهنده سلامتی "HPLP-II" مشتمل بر متغیرهای جمعیت شناختی، مدیریت استرس، رشد معنوی و روابط بین فردی به کار گرفته شد. در نهایت داده‌های جمع آوری شده از طریق نرم افزار SPSS ویرایش ۱۶ و آزمونهای آنالیز واریانس و رگرسیون خطی تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها: میانگین و انحراف معیار سن و نمره مدیریت استرس دانشجویان به ترتیب $20/94 \pm 1/9$ سال و $2/47 \pm 0/5$ بود. وضعیت مدیریت استرس ضعیف، متوسط و خوب به ترتیب در $68/5\%$ و $17/5\%$ از دانشجویان مشاهده شد. رشد معنوی و روابط بین فردی با مدیریت استرس دانشجویان ارتباط معنی داری داشت به طوری که با افزایش میانگین نمره رشد معنوی و روابط بین فردی، میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان نیز افزایش یافت. روابط بین فردی نقش پیش بینی کننده بیشتری در رابطه با مدیریت استرس از خود نشان داد.

نتیجه‌گیری: آموزش بهداشت روان با تمرکز بر بهبود شرایط معنوی و به خصوص روابط بین فردی دانشجویان، می تواند نقش مهمی در بهبود مدیریت استرس دانشجویان مورد مطالعه داشته باشد.

کلید واژه: مدیریت استرس، رشد معنوی، روابط بین فردی

مهران بابانژاد^۱، شب بو سهراب زاده^۱
سید رحمت الله موسوی مقدم^۳
علی دل پیشه^۴ و^۲*

۱. مرکز تحقیقات قلب و عروق، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران
۲. گروه اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام، ایران
۳. گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام، ایران
۴. مرکز تحقیقات پیشگیری از آسیب های روانی- اجتماعی، ایلام

* **عهده دار مکاتبات:** ایران، ایلام، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دانشکده بهداشت، گروه اپیدمیولوژی

Email: alidelpisheh@yahoo.com

مقدمه:

استرس را می‌توان مجموعه‌ای از واکنش‌های روانی، جسمانی، هیجانی و رفتاری انسان به هر تهدید یا فشار ادراک شده درونی یا محیطی دانست^۱. از نظر وایت (۲۰۰۰) افراد تحت استرس باید مهارت‌های مقابله‌ای لازم را داشته باشند تا بتوانند میزان استرس را کاهش دهند^۲. افرادی که از نظر رشد معنوی در وضعیت مطلوبی هستند در مقایسه با کسانی که چندان توجهی به مسائل معنوی ندارند از صحت جسمی و روانی بهتری برخوردارند. به عقیده بریک جان استون (۲۰۱۱) تشویق افراد برای بدست آوردن حمایت‌های معنوی و دینی می‌تواند منجر به

افزایش توانایی آن‌ها برای مقابله با استرس گردد^۳. موضوع معنویت همیشه مورد توجه انسان بوده و جزو نیازهای درونی وی به شمار می‌آید که می‌توان آن را متضمن بالاترین سطوح زمینه‌های رشد شناختی، اخلاقی، عاطفی و تلاش برای پاسخ دادن به چراهای زندگی دانست. در این رابطه معنویت به عنوان زیربنای باورهای فرد نقش اساسی در مدیریت استرس فرد دارد^۴.

دانشجویان علوم پزشکی حجم عظیمی از تنش‌های روحی را در طول دوران تحصیل و آموزش خود متحمل می‌شوند که این موضوع، وجود یک برنامه جامع سلامتی را برای این قشر از جامعه ضروری می‌سازد. وجود این مشکل می‌تواند منجر به افت

موجود بدست آمد و با توجه به فرمول محاسبات آماری، تعداد ۴۰۰ نمونه برآورد شد.

جهت جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ی استاندارد رفتارهای ارتقاء دهنده سلامتی (Health-Promoting =HPLP II) (Lifestyle Profile II) استفاده شد که مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول مربوط به سوالات دموگرافیک (شامل سن، جنس و وضعیت سکونت) و بخش دوم شامل سوالات مربوط به حیطه رشد معنوی، روابط بین فردی و مدیریت استرس بود. پرسشنامه مذکور مشتمل بر ۵۲ سوال و شش بُعد است که با توجه به هدف مطالعه حاضر سه بُعد رشد معنوی (۹ سوال)، روابط بین فردی (۹ سوال) و مدیریت استرس (۸ سوال) مورد بررسی قرار گرفت. روایی محتوایی پرسشنامه توسط متخصصین و پایایی درونی با آلفای کرونباخ ۰/۸۲ در مطالعه محمدی زیدی و همکاران مورد تایید قرار گرفته بود^{۱۵}؛ پس از سنجش مجدد سوالات، این میزان در مطالعه حاضر ۰/۹ به دست آمد. پژوهشگران به صورت حضوری به افراد مورد بررسی مراجعه و پس از معرفی خود و بیان هدف از انجام پژوهش و اطمینان از اینکه اطلاعات افراد محرمانه خواهد ماند و نتایج پژوهش به صورت کلی در یک طرح تحقیقاتی مورد استفاده قرار خواهد گرفت، با رضایت افراد شرکت کننده پرسشنامه را به افراد جهت تکمیل تحویل دادند.

سوالات بخش دوم پرسشنامه به صورت مقیاس لیکرت ۴ حالتی (هرگز، گاهی اوقات، اغلب اوقات و همیشه) طرح شده بودند. نحوه امتیاز دهی پرسشنامه به این ترتیب بود که به هر یک از سوالات به ترتیب مقیاس لیکرت فوق‌الذکر نمره ۱ تا ۴ تعلق می‌گرفت و در نهایت نمره سوالات با هم جمع شده تا نمره کل رشد معنوی، روابط بین فردی و مدیریت استرس تعیین شود. جمع نمره کل سوالات مدیریت استرس در سه رده ضعیف، متوسط و خوب گروه بندی شد تا ارتباط دو متغیر دیگر با سطوح آن بررسی شود.

نحوه‌ی امتیاز بندی برای متغیر مدیریت استرس به این گونه بود که میانگین نمره ۱/۹۶-۱ ضعیف، ۲/۹۲-۱/۹۶ متوسط و نمره بین ۳/۸۸-۲/۹۲ خوب در نظر گرفته شد. ارتباط سطح مدیریت استرس با متغیرهای کمی از طریق آزمون آنالیز

عملکرد تحصیلی^۵، گرایش به مواد مخدر^۶ و سایر مشکلات احتمالی گردد^۷.

روابط بین فردی یکی از مهم‌ترین عواملی محسوب می‌شود که از بدو تولد تا هنگام مرگ نقش مستقیمی در مدیریت استرس و افزایش سلامت روان دارد^۸. ارتباط میان فردی یک تعامل گزینشی و نظام مند منحصر به فرد و رو به پیشرفت است که سازنده شناخت طرفین از یکدیگر و محصول این شناخت بوده و موجب خلق معانی مشترک در بین آنها می‌شود^۹. طبق نتایج بدست آمده، آموزش مهارت‌های زندگی (از جمله روابط بین فردی) در کاهش استرس موثر واقع شده است^{۱۰}.

پژوهش‌ها نشان داده شد که مداخله در برابر استرس و آموزش مهارت‌های اجتماعی و روابط میان فردی بر بهزیستی روانشناختی تاثیر مثبتی داشته است^{۱۱}. همچنین در رابطه با بررسی تأثیر روابط بین فردی بر سلامت عمومی دانشجویان مشخص شد که بین میزان روابط بین فردی با سلامت عمومی رابطه مثبت معنی‌داری دارد^{۱۲}. پژوهش چانگ (۲۰۱۰) در رابطه با تأثیرات اعتدال معنوی بر استرس و سلامتی نیز حاکی بر آن است که تأثیرات میانه روی معنویت بر کاهش استرس تایید شده است^{۱۳}. در تحقیقی مشابه توسط پکر و برمک (۲۰۱۱) بر روی دانشجویان سال اول دندانپزشکی مشخص شد که همبستگی معنی‌داری بین رشد معنوی و روابط بین فردی دانشجویان با مدیریت استرس دانشجویان وجود دارد^{۱۴}.

با توجه به محدود بودن مطالعاتی که به طور مستقیم عوامل مرتبط با مدیریت استرس در دانشجویان علوم پزشکی کشور را بررسی کرده‌اند، مطالعه حاضر با هدف تعیین ارتباط رشد معنوی و روابط بین فردی با مدیریت استرس در نمونه‌ای گویا از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایلام انجام شد.

مواد و روش‌ها:

مطالعه حاضر از نوع مقطعی (توصیفی) بود و جامعه پژوهش شامل تمامی دانشجویان در حال تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی ایلام در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بود. نمونه‌گیری به شکل سهمیه‌بندی (برحسب رشته تحصیلی) و به صورت تصادفی اجرا شد به گونه‌ای که در ابتدا با مراجعه به واحد آموزش هر یک از دانشکده‌ها، تعداد دانشجویان ۱۲ رشته

روابط بین فردی در دانشجویانی که مدیریت استرس در وضعیت خوب داشتند، بیشتر و در کسانی که در وضعیت ضعیف قرار داشتند، کمتر بود (جدول ۱).

رگرسیون خطی نشان داد که با افزایش میانگین نمره رشد معنوی و روابط بین فردی، میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان نیز افزایش می‌یابد (نمودار ۱ و ۲).

فرمول خطی ارتباط میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان با میانگین نمره رشد معنوی و روابط بین فردی بدین شکل بدست آمد:

روابط بین فردی $+0.21$ + رشد معنوی $+0.38$ + 0.79 = مدیریت استرس به علاوه، پس از حذف اثر مخدوش‌کنندگی بین دو متغیر رشد معنوی و روابط بین فردی در رابطه با مدیریت استرس، مشخص شد که روابط بین فردی نقش پیش‌بینی‌کننده بیشتری در رابطه با مدیریت استرس دانشجویان مورد مطالعه داشته است.

واریانس و پیش‌بینی نمره مدیریت استرس دانشجویان با استفاده از متغیرهای کمی رشد معنوی و روابط بین فردی از طریق رگرسیون خطی صورت گرفت. مقدار *P-value* کمتر از 0.05 به عنوان سطح معنی‌دار در نظر گرفته شد. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS ویرایش ۱۶ استفاده گردید.

نتایج:

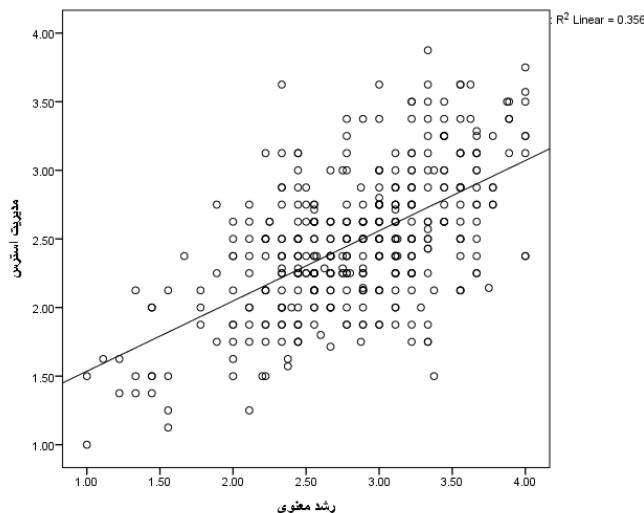
میانگین و انحراف معیار سن دانشجویان 20.94 ± 1.9 سال بود که 59.3% مونث بودند. همچنین میانگین و انحراف معیار نمره مدیریت استرس دانشجویان 2.47 ± 0.5 بود. از لحاظ سکونت 66.9% از دانشجویان بومی بودند. همچنین 14% از لحاظ مدیریت استرس ضعیف، 68.5% متوسط و 17.5% در وضعیت خوب قرار داشتند.

میانگین نمره رشد معنوی و روابط بین فردی دانشجویان با سطح مدیریت استرس آن‌ها ارتباط معنی‌داری داشت ($p < 0.0001$)؛ به طوری که میانگین نمره رشد معنوی و

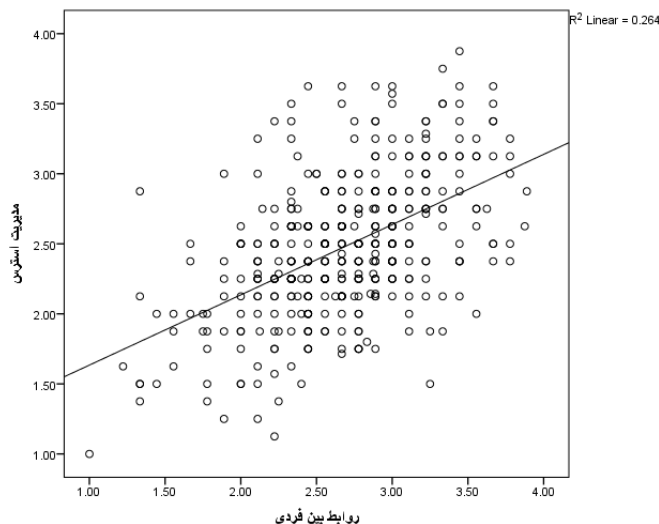
جدول ۱: ارتباط بین سطح مدیریت استرس دانشجویان و میانگین نمره رشد معنوی و روابط بین فردی

نمره روابط بین فردی			نمره رشد معنوی		
<i>P-value</i>	انحراف معیار	میانگین	<i>P-value</i>	انحراف معیار	میانگین
					سطح مدیریت استرس (تعداد)
	۰/۴۵	۳/۰۵		۰/۴۵	۳/۳۳ خوب (۷۰)
$* < 0.0001$	۰/۴۵	۲/۶۶	$* < 0.0001$	۰/۴۸	۲/۸۲ متوسط (۲۷۴)
	۰/۵۳	۲/۲۳		۰/۶۵	۲/۲۴ ضعیف (۵۶)
	۰/۵۱	۲/۶۷		۰/۵۸	۲/۸۳ جمع (۴۰۰)

* آنالیز واریانس

نمودار ۱: نمودار پراکنش میانگین نمره رشد معنوی با میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان

نمودار ۲: نمودار پراکنش میانگین نمره روابط بین فردی با میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان

بحث:

مطالعه حاضر نشان داد که مدیریت استرس با رشد معنوی دانشجویان علوم پزشکی ارتباط معنی داری داشت، به طوری که با افزایش میانگین نمره رشد معنوی، میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان افزایش یافت. در تایید این یافته، پژوهش نورزاد و غباری (۲۰۱۱) در رابطه با بررسی هوش معنوی با شیوه های مقابله مذهبی دانشجویان نشان داد که بین هوش معنوی و مقابله مذهبی و یکی از شیوه های آن یعنی توکل رابطه مثبت وجود دارد؛ بدین معنا که دانشجویان با هوش معنوی بالا در

هنگام مواجهه با حوادث ناگوار زندگی به خدا توکل می کنند و در عین حال در جهت رفع و کاهش استرس تلاش می کنند.^{۱۶} نتایج پژوهش آزاد مرزآبادی و همکاران (۱۳۹۱) نیز بیانگر وجود همبستگی معکوس بین معنویت با استرس شغلی است؛ به طوری که معنویت موجب کاهش استرس و خستگی می شود. در حقیقت محیط معنوی، تاثیر مستقیمی بر موفقیت افراد دارد، چراکه موجب کاهش خستگی و غیبت از انجام کار می شود. همچنین کار با معنا منجر به تعهد عاطفی و رضایت شغلی می شود که وجود این امر کاهش استرس فرد را به دنبال دارد.^{۱۷}

اسماعیلی و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که آموزش و ارتقاء مهارت‌های اجتماعی و روابط بین فردی نقش موثری در بهزیستی روانشناختی افراد مورد مطالعه داشته است.^{۱۱} همچنین تقی پور (۱۳۸۸) نیز در پژوهش خود ارتباط معنوی را موثر بر سلامت روان دانش‌آموزان دانشجویان بدست آورد.^{۱۲} به علاوه، پژوهش انجام شده بر روی دانشجویان ترکیه ای نیز مشخص کرد که همبستگی معنی‌داری بین رشد معنوی و روابط بین فردی دانشجویان با مدیریت استرس دانشجویان وجود دارد.^{۱۴} که حاکی از تأیید نقش معنویت و روابط بین فردی در مدیریت استرس می باشد.

محدودیت این مطالعه اینست که مطالعات مقطعی نمی‌توانند علیت و تغییرات رفتارهای مربوط به مدیریت استرس را در طول زمان نشان دهند و در این زمینه پیشنهاد می‌شود که با انجام مطالعات علیتی، وجود ارتباط بدست آمده در این مطالعه مورد آزمون قرار گیرد.

نتیجه‌گیری:

به طور کلی باتوجه به اینکه با افزایش میزان رشد معنوی و روابط بین فردی، مدیریت استرس دانشجویان مورد مطالعه نیز در شرایط بهتری قرار می‌گیرد، می‌بایست اقدامات آموزشی بالاخص بهداشت روان در جهت افزایش فعالیت‌های معنوی و نیز بهبود روابط بین فردی دانشجویان (به عنوان بخشی از عوامل دخیل در مدیریت استرس) مدنظر قرار گیرد.

تشکر و قدردانی:

بدین وسیله از مسئولین محترم دانشگاه علوم پزشکی ایلام و نیز تمامی دانشجویان شرکت‌کننده در این مطالعه که در انجام این پژوهش مساعدت لازم را به عمل آوردند، تشکر و قدر دانی می‌شود.

در تأیید این یافته، پکر و برمک (۲۰۱۱) نیز همبستگی مثبتی بین نمره رشد معنوی دانشجویان یکی از رشته‌های علوم پزشکی و مدیریت استرس دانشجویان را به دست آوردند.^{۱۴} همچنین مارکوس (۲۰۰۶) نیز در پژوهش خود مشاهده کرد که افرادی که محیط کار خود را به سمت افزایش عملکرد معنوی می‌برند، به طور کلی استرس کمتری در خارج از محیط کار دارند و تمایل زیادی به سهیم کردن دیگران در خشنودی و رضایت خود و نهایتاً روابط بین فردی بیشتر دارند.^{۱۸} ریپ پندروپ و همکاران (۲۰۰۵) نیز در پژوهش خود که باهدف تعیین رابطه بهزیستی معنوی و سلامت روانی در بین دانشجویان صورت گرفت، به این نتیجه رسید که بین بهزیستی معنوی و سلامت روانی همبستگی منفی و معناداری وجود دارد و بهزیستی معنوی می‌تواند سلامت روانی را پیش‌بینی کند.^{۱۹} پژوهش چانگ (۲۰۱۰) در رابطه با تأثیرات اعتدال معنوی بر استرس و سلامتی، حاکی از آن بود که تأثیرات میانه روی معنویت بر کاهش استرس تأیید شده است.^{۱۳} که به طور کلی این یافته‌ها را می‌توان همسو با یافته مطالعه حاضر و گویای اهمیت و نقش رشد معنوی در مدیریت استرس دانست.

روابط بین فردی که بیان‌گر وضعیت فرد در زمینه ایجاد و تداوم روابطی است که تأمین‌کننده حمایت اجتماعی و صمیمیت باشد، یک عامل قوی پیش‌گویی‌کننده کیفیت زندگی می‌باشد. حمایت اجتماعی و روابط بین فردی از پایدارترین اندیکاتورهای سلامت در مطالعات مختلف می‌باشد.^{۲۱ و ۲۲} یکی دیگر از نتایج این پژوهش، ارتباط معنی‌دار روابط بین فردی دانشجویان با مدیریت استرس آن‌ها بود، به طوری که با افزایش میانگین نمره روابط بین فردی، میانگین نمره مدیریت استرس دانشجویان افزایش یافت. در این رابطه پژوهش

References:

1. Broomand Z. Organizational Behavior Management: Payam Noor University; 2003.
2. White CL, Kashima K, Bray GA, York DA. Effect of a serotonin 1-A agonist on food intake of Osborne-Mendel and S5B/P1 rats. *Physiology & behavior*. 2000;68(5):715-22.
3. Missouri-Columbia Uo. Religious, Spiritual Support Benefits Men And Women Facing Chronic Illness, MU Study Finds. *Medical News Today MediLexicon, Intl*. 2011.

4. Howard BB, Guramatunhu-Mudiwa P, White SR. Spiritual intelligence and transformational leadership: A new theoretical framework. *Journal of Curriculum and Instruction*. 2009;3(2):54.
5. Stewart SM, Lam T, Betson C, Wong C, Wong A. A prospective analysis of stress and academic performance in the first two years of medical school. *Medical Education-Oxford*. 1999;33(4):243-50.

6. Newbury-Birch D, Walshaw D, Kamali F. Drink and drugs: from medical students to doctors. *Drug and alcohol dependence*. 2001;64(3):265-70.
7. Shiralkar MT, Harris TB, Eddins-Folensbee FF, Coverdale JH. A systematic review of stress-management programs for medical students. *Academic Psychiatry*. 2013;37(3):158-64.
8. Applied Research Center for Public Health and Sustainable Development North Khorasan University of Medical Sciences.
9. Karbalaee Esmaeeli HR, Anvari G, Jorabi N, Khajeh Hossein H. Evaluate the effectiveness of life skills training to change attitudes in adolescents with disabilities. Isfahan: Behzisti 2006:(Full Text in Persian).
10. Sepulveda AR, Lopez C, Macdonald P, Treasure J. Feasibility and acceptability of DVD and telephone coaching-based skills training for carers of people with an eating disorder. *International Journal of Eating Disorders*. 2008;41(4):318-25.
11. Esmaeili M, Kalantari M, Askari K, Molavi H, Mahdavi S. The comparison of the efficacy of social skills group training ,stress inoculation training on psychological well-being of post traumatic stress disorder(PTSD)veteran's son. . *Iranian Journal of War and Public Health*. 2011;3(2):1-11.
12. Taghi Pour N. Effect of interpersonal relationships, manage stress and general health of Payam Noor University Borujen. 2009.
13. Chung K-Y. Moderation Effects of Spirituality on Stress and Health: Arizona State University; 2010.
14. Peker K, Bermek G. Predictors of health-promoting behaviors among freshman dental students at Istanbul university. *Journal of Dental Education*. 2011;75(3):413-20.
15. Mohammadi Zeidi I, Pakpour Hajiagha A, Mohammadi Zeidi B. Reliability and Validity of Persian Version of the Health-Promoting Lifestyle Profile. *J Mazand Univ Med Sci*. 2012;22(1):103-13.(Persian).
16. Nourzad F, Ghobari B. Relationship between spiritual intelligence with religious coping in students of Tabriz University (Dissertation). 2011:(Full Text in Persian).
17. Azad Marzabadi E, Hoshmandja M, Poorkhalil M. Relationship between organizational spirituality with psychological empowerment, creativity, spiritual intelligence, job stress, and job satisfaction of university staff. *Journal of Behavioral Sciences*. 2012;6(2):181-7.
18. Marques JF. The spiritual worker: An examination of the ripple effect that enhances quality of life in-and outside the work environment. *Journal of Management Development*. 2006;25(9):884-95.
19. Elizabeth Rippentrop A, Altmaier EM, Chen JJ, Found EM, Keffala VJ. The relationship between religion/spirituality and physical health, mental health, and pain in a chronic pain population. *Pain*. 2005;116(3):311-21.
20. Cohen S, Syme S. Social support and health New York: Academic Press. 2001:61-82.
21. Lomas J. Social capital and health: implications for public health and epidemiology. *Social science & medicine*. 1998;47(9):1181-8.

The relationship between spiritual growth and interpersonal relations with stress management in Medical students

Mehran Babanejad ¹,
Shabboo Sohrabzadeh¹,
Seyed Rahmatollah
Mousavimoghadam ²,
Ali Delpisheh ^{2, 4*}

1. Cardiovascular research center, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran
2. Department of Epidemiology, Faculty of Health, Ilam University of Medical Sciences, Ilam, Iran
3. Department of Islamic Education, Faculty of Medicine, Ilam University of Medical Sciences, Ilam, Iran
4. Prevention of Psychosocial Injuries Research Center, Ilam, Iran

***Corresponding Author:**

Iran, Ilam, University of Medical Sciences, Faculty of Health, Department of Epidemiology

Email: alidelpisheh@yahoo.com

Abstract

Introduction: The relationship between stress levels with spiritual growth and interpersonal relations have shown a different pattern in different societies. The present study aimed to determine the relationship between spiritual growth and interpersonal relations with stress management in students of Ilam University of Medical Sciences.

Methods: The study was cross-sectional and the study population was 400 medical students in Ilam University of Medical Sciences were recruited using the randomized allocation sampling, in 2012. The standard "HPLP II" questionnaire including demographic variables, stress management, spiritual growth and interpersonal relations was administered. Collected data were analyzed using ANOVA and linear regression tests in SPSS software.

Results: Mean and standard deviation of age and stress management score was 20.94 ± 1.9 years and 2.47 ± 0.5 , respectively. In general, the poor, middle and good stress management was estimated to be 14%, 68.5% and 17.5%, respectively. There were significant relationships between students' stress management with spiritual growth and interpersonal relations so that by improving spiritual growth and interpersonal relations score, the students' stress management score has increased. Interpersonal relations showed that has a more important role in relation with stress management.

Conclusion: Health education in advanced levels considering spiritual growth and in particular interpersonal relations can have an important role in improvement of students' stress management.

Key words: Stress management, Spiritual growth, Interpersonal relations

How to cite this article

Babanejad M, Sohrabzadeh SH, Mousavi moghadam S.R, Delpisheh A. The relationship between spiritual growth and interpersonal relations with stress management in Medical students . J Clin Res Paramed Sci 2017; 6(2):89-95.